

De didacticus en de pedagoog: kleur bekennen (2)

In dit tweede deel van het artikel wil ik een aantal pedagogische vaardigheden uit het bewegingslokaal vertalen naar het mentoraat met behulp van tienstappenplan waarbij 'organiseer gewenst gedrag' de gemeenschappelijke noemer is. In het eerste deel van het artikel elders in het magazine is een stappenplan gepresenteerd en zijn stappen één tot en met vier toegelicht. In dit tweede artikel gaan ik verder met stap vijf tot en met tien.

TEKST JENNIFER NUIJ

Een docent is een didacticus. Didactisch handelen is de gerichte sturing van leerprocessen van leerlingen door de docent. Al het handelen van de docent staat in het teken van het bevorderen van de leerprocessen van de leerling en het halen van leerdoelen. Klassenmanagement is een belangrijk onderdeel van het creëren van randvoorwaarden om tot leren te (kunnen) komen. In het tienstappenplan wordt gestructureerd beschreven hoe je leerlingen kunt begeleiden in het richten van de aandacht op het eigen handelen en de resultaten van het onderwijsleerproces.

►
Tabel 1:
Tienstappenplan
voor een werkbaar
mentoraat en
pedagogisch sterk
kader

- Stap 1: Focus je de eerste weken op de (werk)sfeer in de klas.
- Stap 2: Leef de afspraken consequent na.
- Stap 3: Maak een sociogram voor het inzichtelijk maken van de sociale structuren in de klas.
- Stap 4: Betrek ouders vroegtijdig bij het proces.
- Stap 5: Ken je leerlingen: ken hun kwaliteiten en bewonder hen om deze kwaliteiten.
- Stap 6: Ken elkaar: deel de kwaliteiten en bewonder elkaar om deze kwaliteiten.
- Stap 7: Werk doelgericht: laat de leerlingen zelf bepalen waar ze naar toe willen: wat streef je na?
- Stap 8: Werk samen met docenten binnen het docententeam.
- Stap 9: Word je bewust van de manie waarop je communiceert: geen GEMAAR!
- Stap 10: Geef je eigen fouten of tekortkomingen toe!

Stap 1 tot en met 4 zijn besproken in het eerste artikel elders in het magazine. De resterende stappen komen in dit deel 2 aan de orde.

Vervolg stappenplan

In stap 5 gaan de leerlingen onderzoeken waar ze gedragsmatig van nature goed in zijn. De leerlingen gaan onderzoeken welke vijf kernkwaliteiten zij in zichzelf herkennen. Het doel van deze opdracht is leerlingen zich bewust te laten worden van hun eigen kwaliteiten zodat ze deze meer of richter in kunnen gaan zetten. Een voorbeeld: Hamsa is een drukke, impulsieve jongen in de klas. Hij roept veel door de klas en staat altijd vooraan als er iets gebeurt. Tijdens het instructie geven van deze opdracht vraag ik Hamsa of ik hem als voorbeeld mag gebruiken. Hij stemt toe. Tegen de klas zeg ik: "Hamsa, ik kan nu twee dingen tegen je zeggen: 1) je bent druk en je moet je gaan aanpassen. Of: 'Hamsa, je bent heel levendig, sociaal en flexibel. Je bent betrokken bij de les en bij de andere leerlingen. Let er wel op dat anderen óók de kans krijgen om zich te laten zien. Geef een ander ook de ruimte om te reageren". Door met kernkwaliteiten te werken, benoem ik waar je goed in bent zodat je dat gedrag kunt blijven herhalen. Dat gaat meestal vanzelf want dat doe je zonder erbij na te denken. Ik benoem daarna een eigenschap die je wat meer aandacht zou kunnen geven en dat maakt de boodschap

◀ Kernkwaliteit
samenwerken

heel prettig om te horen. Je voelt je gehoord en je voelt je ook bereid om mee te gaan in de boodschap die tegen je wordt gezegd.

Vier deelopdrachten

De opdracht van de kernkwaliteiten wordt in vier deelopdrachten gedaan: de leerling schrijft zelf vijf kernkwaliteiten op, de ouders schrijven enkele kernkwaliteiten van hun kind op, de leerlingen schrijven in groepjes elkaars kernkwaliteiten op en de mentor schrijft een aantal kernkwaliteiten op. Met behulp van deze kernkwaliteiten kan de mentor een overzicht maken voor de andere docenten waarmee zij hun leerlingen kunnen coachen: Er gaat iets niet goed; welke kwaliteit kun je daar misschien bij inzetten?

Door de leerlingen bewust te maken van hun eigen kwaliteiten, kunnen zij deze kwaliteiten bewuster gaan inzetten en staan ze ook meer open om minder aanwezige kwaliteiten te oefenen. Het oefenen van minder aanwezige kwaliteiten vergroot het gedragsrepertoire en het oplossingsvermogen van de leerlingen: zij zullen in staat zijn om eenzelfde situatie op een andere manier op te gaan lossen waardoor ze

▶
Kader 3:
Kernkwaliteiten
bepalen

1. ambitieus	24. handig	47. rustig	52. tactvol
2. avontuurlijk	25. humoristisch	48. serieus	53. tevreden
3. behulpzaam	26. idealistisch	49. smaakvol	54. toegewijd
4. belangstellend	27. initiatiefrijk	50. speels	55. vasthoudend
5. bemiddelaar	28. inspirerend	51. spontaan	56. veelzijdig
6. bescheiden	29. intelligent	52. tactvol	57. verantwoordelijk
7. betrouwbaar	30. ijverig	53. tevreden	58. verdraagzaam
8. consequent	31. relativerend	36. meelevend	59. vredelievend
9. creatief	32. krachtig	37. mild	60. vriendelijk
10. doelgericht	33. levendig	28. moedig	61. vrolijk
11. doorzetter	34. liefdevol	39. nieuwsgierig	62. weerbaar
12. duidelijk	35. makkelijke prater	40. nuchter	63. weet te overtuigen
13. eenvoudig	36. meelevend	41. ordelijk	64. weet te onderscheiden
14. eerlijk	37. mild	42. organisator	65. wijs
15. enthousiast	28. moedig	43. open	66. zelfstandig
16. evenwichtig	39. nieuwsgierig	44. oplettend	67. zelfverzekerd
17. flexibel	40. nuchter	45. praktisch	68. ziet verbanden
18. geduldig	41. ordelijk	46. respectvol	69. zorgzaam
19. gedisciplineerd	42. organisator	47. rustig	70. zorgvuldig.
20. gemoedelijk	43. open	48. serieus	
21. genierter	44. oplettend	49. smaakvol	
22. gevoelig	45. praktisch	50. speels	
23. gul	46. respectvol	51. spontaan	

effectiever worden in hun gedrag en het bereiken van gestelde doelen. Gebruik deze oefening om je leerlingen, om elkaar, te bewonderen. Dat is stap 6: deel de kwaliteiten met elkaar en bewonder elkaar erom. Deze opdracht nodigt uit om leerlingen *procesmatig* te begeleiden en niet resultaatgericht. De kennis en vaardigheden die de leerlingen via dit proces leren, kunnen zij gedurende hun hele (school)carrière, en daarbuiten, toepassen.

Werk in uitvoering

Ondertussen zijn we bij het eerste rapport aangekomen. De leerlingen oefenen met elkaar de regels, de docenten handhaven en de aandacht wordt steeds meer gericht op het eigen handelen, zowel gedragsmatig als cijfermatig. Het wordt tijd om de aandacht écht te richten. Daarvoor zet de mentor stap 7 in: de leerlingen maken een 'plan de campagne' (zie ook afbeelding 3). Dat is een overzicht waarbij leerlingen maximaal vier vakken mogen kiezen die zij willen verbeteren. Vaak zijn er ook een aantal vakken die prima gaan. Hiervoor geldt: blijf je hiervoor (op dezelfde manier) inzetten. De aandacht gaat nu even uit naar de vakken waarbij het niet of minder goed gaat.

Het plan de campagne bestaat uit zeven kolommen. In kolom 1 vullen de leerlingen de (maximaal) vier vakken in waar zij extra aandacht aan willen besteden. In kolom 2, 3 en 4 vullen de leerlingen het eerste rapportcijfer in, het

wenselijke tussenrapportcijfer en het wenselijke eindrapportcijfer. In kolom 5 beschrijven de leerlingen de plus en min punten, en in kolom 6 wat zij zelf kunnen doen om het doel te behalen, wat zij van hun vakdocent en mentor nodig hebben en wat er eventueel extra nodig is (bijvoorbeeld bijles). In kolom 7 kunnen de vakdocenten een paraaf zetten bij het plan dat de leerlingen voor hun vak hebben opgesteld, mits ze het er mee eens zijn. Als dat niet het geval is, kan de vakdocent met de leerling in gesprek gaan en wat aanvullingen doen of aanpassingen maken. En, uiteraard, op de achterkant van het plan de campagne kunnen ouders invullen hoe zij tegen het plan aankijken, waar ze het mee eens zijn en waar zij denken dat er nog misschien iets extra nodig is. De ouders worden middels de wekelijkse mail geattendeerd op de opdracht en het doel van deze opdracht: doelgericht werken en het betekenisvol maken van het onderwijsleerproces (in de klas zitten, huiswerk maken, plannen, toetsen leren, et cetera.).

In deze fase wordt de samenwerking met de docenten ook anders. In eerste instantie was de samenwerking gericht op het consequent naleven van de gemaakte afspraken. In dit stadium is het van belang dat docenten weten waar de leerlingen mee bezig zijn en hen aanmoedigen om hun eigen doelen te realiseren. Net als de ouders, worden de docenten met regelmaat op de hoogte gehouden van de dingen die spelen in de klas.

Afbeelding 3: Plan de campagne

Plan de campagne Vul voor jezelf het 'plan de campagne' in. Ga daarna naar de lessenserie 'Hoe leer ik' (in de bijlagen!) en schrijf de brief naar de mentor.

Vak	Cijfer nu (MAGISTER!)	Cijfer op tussenrapport	Cijfer op eindrapport	Plus/ min punten	Wat ga <i>///</i> doen om het cijfer op je tussenrapport en eindrapport te kunnen halen? Wat heb jij van mij (mentor) nodig? Wat heb je van je vakdocent nodig? Wat heb je extra nodig?	Paraaf van de vakdocent Akkoord/ niet akkoord
					1. _____ 2. _____ 3. _____ 4. _____	Akkoord/ niet akkoord
					1. _____ 2. _____ 3. _____ 4. _____	Akkoord/ niet akkoord
					1. _____ 2. _____ 3. _____ 4. _____	Akkoord/ niet akkoord
					1. _____ 2. _____ 3. _____ 4. _____	Akkoord/ niet akkoord
Welke kernkwaliteit(en) kun jij inzetten om je doelstelling(en) te bereiken?					1. _____ 2. _____ 3. _____	

In deze fase is het ook interessant, maar ook best eng, om leerlingen mee te laten beslissen over de plattegrond. Dit is een opstelling in de klas waar leerlingen gaan zitten en met wie ze gaan samenwerken. Laat het maar eens mis gaan. De leerlingen merken vanzelf wat de gevolgen zijn en zullen daarna zelf de verantwoordelijkheid nemen om bij een nieuwe plattegrond een andere plek te kiezen. En als dat niet het geval is, dan treedt de pedagoog weer even naar voren. De invloed van de docent verschuift steeds meer van pedagoog naar coach, van bepaler naar begeleider.

De balans opmaken

Ondertussen zijn we zo'n beetje bij de kerstvakantie aangekomen. De leerlingen experimenteren met het geleerde: ze vallen en staan weer op. Het ene moment gaat alles voor de wind, het andere moment zakt de moed je in de schoenen. Dat hoort erbij: opvoeden is een lange adem hebben. Het doel voor de leerlingen blijft: zelfverantwoordelijkheid en je kwaliteiten benutten. Laat maar zien wat je kunt zodat je volgend schooljaar op de juiste plek zit. De rol van pedagoog, optreden wanneer afspraken niet worden gehonoreerd, blijft een noodzakelijke aanwezigheid. De pedagoog en de coach fungeren wel hand in hand: samen bewaken ze de grenzen en samen moedigen ze de leerlingen aan om steeds weer terug te keren naar succesvol gedrag. Stap 9 is dan ook bedoeld om een stukje bewustwording te creëren bij de docent: geen gemaar. Het woordje 'maar' ontkracht alles wat je daarvoor hebt gezegd. Voorbeeld bij een drukke leerling: 'Je bent al een stuk rustiger, maar het kan nog beter.' Met andere woorden het is nog steeds niet goed genoeg. De kern van de boodschap is misschien wel correct maar het stimuleert de leerling niet echt om zich in te blijven spannen voor het gewenste doel. Als je het anders verwoord, zal er voor de ander meer ruimte blijven om de boodschap op te pakken want deze is dan gemotiveerd door de positieve intentie die van de boodschap uit gaat, zoals: 'Probeer in de klas rekening te houden met andere leerlingen zodat zij zich kunnen concentreren als dat nodig is.' Probeer dus als docent het gewenste gedrag te blijven benoemen: Je bent erg sociaal.

Met behulp van stap 10, geef je eigen fouten en tekortkomingen toe. Laat leerlingen zien wat het effect is als je je kwetsbaar opstelt. We zijn allemaal mensen en we maken allemaal fouten. Door er eerlijk voor uit te komen als iets anders gaat dan bedoeld was, benadruk je *samenwerking*. Onderwijs is per definitie een samenwerkingsverband. En bij samenwerking houd je rekening met elkaar zodat iedereen de kans krijgt om te laten zien wat hij kan. Stap

9 en 10 hebben voornamelijk te maken met bewustwording van het eigen (docent)gedrag.

Zo rond de voorjaarsvakantie is de eerste helft van het schooljaar voorbij. De leerlingen, en hun ouders, hebben nu echt in de gaten wat er speelt en wat er moet gebeuren. De resterende tijd werken de leerlingen onder toezien oog van hun mentor, docenten en ouders aan hun kennis en vaardigheden. Het plan de campagne kan op verschillende momenten en op verschillende manieren geëvalueerd en bijgesteld worden zodat de aandacht steeds opnieuw weer wordt teruggebracht naar de door de leerling zelf opgestelde doelen.

Daar waar de mentor de eerste helft van het jaar heel hard aan de bak moet, heeft de mentor het de tweede helft van het jaar aanzienlijk makkelijker. De investering betaalt zich nu uit. Het is nu aan de leerlingen om het verhaal tot een goed einde te brengen. De samenvatting van deze twee artikelen is het volgende: door een helder kader te scheppen met behulp van afspraken, deze consequent toe te passen, je aandacht als mentor of docent te richten op positief of wenselijk gedrag, bijvoorbeeld door het benoemen van kernkwaliteiten kun je een open en positieve werksfeer creëren waarbij iedere persoon in de klas de kans krijgt om te laten zien wat hij kan en dat hij daarom bewonderd mag worden. Het is daarbij van belang dat leerlingen 'voelen' dat de docent zich iets aantrekt van wat er speelt in de klas en dat hij daarin voorspelbaar reageert. Ongeacht hoe groot of klein het ook lijkt. Zelf benadruk ik het daarbij ook het 'samenwerken': rekening houden met elkaar en goed naar elkaar luisteren.

▲ Plaats bepalen in de klas

Jennifer Nuij is docent en mentor op het Damstede Lyceum in Amsterdam

Contact

jen.nuij@gmail.com

Bronnen

<https://wij-leren.nl/sociogram-tips.php>

Kernwoorden

stappenplan mentoraat, pedagogisch klimaat

Foto's

Hans Dijkhoff